

Ministerieel besluit tot voorlopige bescherming als monument van de architectenwoning van Fried Verschuren in Gent (Sint-Amandsberg)

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het advies van het college van burgemeester en schepenen van Gent, gegeven op 16 augustus 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid, bevoegd voor ruimtelijke ordening, woonbeleid en onroerend erfgoed, leefmilieu, natuur én energie, mobiliteit en openbare werken, landbouw en visserij, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, gegeven op 23 augustus 2018, waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de architectenwoning van Fried Verschuren aantoonst;

Overwegende dat de architectenwoning van Fried Verschuren als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De eigen woning van Fried Verschuren komt tot stand in de jaren 1970, een periode waarin de naoorlogse rationele en functionalistische modernisme in vraag wordt gesteld en architecten en critici op uiteenlopende manieren op zoek gaan naar manieren om het wonen opnieuw te betrekken op de mens. De architectenwoning is bij uitstek representatief voor deze tendens. Via zijn persoonlijk studiewerk over oude beschavingen en uitheemse culturen gaat Verschuren -zoals andere tijdgenoten- op zoek naar de gemeenschappelijke fundamenteën en de oorsprong van de architectuur en het wonen, die hij vervolgens in zijn eigen woning toepast.

De zelfgebouwde woning is geconcipeerd als een koesterende omgeving voor een hecht gezinsleven – een *'beschermend woonmilieu met een huid'* zoals de architect het zelf omschrijft. Het is een veilige, omheinde kraal waartoe niet iedereen zomaar toegang krijgt. De tuin, als levendig *'buiteninterieur'*, wordt integraal als een deel van het woonmilieu beschouwd. Het geheel is geconcipeerd om te laten wonen in de grootste vrijheid en om een dynamische woonervaring te creëren. Het resultaat is een eigenzinnige woning waar de variabele lichtinval, de doordachte lichtreflectie, de openheid en de ruimtewerking van het grootste belang zijn. Iedere vensteropening is weloverwogen geplaatst en het gebruik van split-levels en open doorzichten maximaliseert de ruimtelijke ervaring. De trap is een belangrijk element, waarrond de belangrijkste ruimtes voor het gezinsleven in open verbinding geschikt zijn. Het exterieur met zichtbaar houtskelet reflecteert de dynamische binnenindeling.

De woning weerspiegelt daarnaast Fried Verschuren's interpretatie van de toen gangbare internationale tendensen en getuigt van heterogene, voornamelijk modernistische referenties, gaande van het Raumplan van Loos, de lichtwerking en de promenade architecturale van Le Corbusier, de eerlijke constructie van Mies Van der Rohe en Japanse en Scandinavische invloeden - die samen resulteren in een krachtige, hoogstpersoonlijke realisatie, die bovendien gaaf bewaard bleef.

Door haar experimentele karakter, de open structuur, het werken met een dynamische planopbouw met splitlevels, onverwachte overgangen en doorzichten, de aandacht voor de lichtinval, de belangrijke positie van de trap, het duidelijk zichtbaar laten van de verschillende bouwmaterialen en het benadrukken van bepaalde details is de woning ook bij uitstek typerend voor deze periode, althans voor wat de vooruitstrevende architectuur betreft.

De eigen woning van Fried Verschuren, vooralsnog onderbelicht gebleven in de literatuur, is het enige werk waarin deze architect en docent zijn architectuurvisie ten volle kon ontplooiën. Het experimentele karakter van zijn ontwerpen, de nieuwe technieken en het streven naar een uiterst hoge afwerkingsgraad maakten dit in andere werken nagenoeg onmogelijk. Het zelf bouwen bleek een noodzakelijke voorwaarde om tot het volledig uitkristalliseren van zijn ideeën te komen. De architectenwoning, in feite het magnum opus van deze eigenzinnige architect, neemt hierdoor een uitzonderlijke plaats in binnen zijn oeuvre.

De eigen woning van Fried Verschuren kwam tot stand in volle oliecrisis. Het ontwerp is bijzonder doordacht op het vlak van energiezuinigheid en onder meer op dit vlak zijn tijd vooruit. Door de oriëntatie op het bouwperceel, het gebruik van een zwarte kleur voor de buitenafwerking, de weloverwogen materiaalkeuze met een combinatie van isolerende panelen naar eigen ontwerp, driedubbel isolerend glas, hout en baksteen is de woning sterk thermisch bufferend. Ze is zelfvoorzienend op het vlak van water en op termijn moeten nog te bouwen experimentele zonnepanelen naar eigen ontwerp haar ook meer onafhankelijk maken van het elektriciteitsnet.

De drang van de architect om te experimenteren en steeds te zoeken naar een volmaakte oplossing voor een gesteld probleem zorgt ervoor dat in de woning kleine en grote innovatieve oplossingen te vinden zijn, die haar tot een vrij uniek woonlabo maken. De isolerende panelen van de buitenschil werden zelf ontwikkeld en vervaardigd door de architect, net als de goten die louter uit hout zijn opgebouwd. Plooibare verluchttingspanelen naar eigen ontwerp zorgen ervoor dat de woning permanent verlucht kan worden, wat eveneens vooruitstrevend was. Het solarium op het balkon van de ouderslaapkamer zorgt samen met een experimenteel zonnepaneel voor bijkomend licht en warmte in deze ruimte. Meubels en delen van de skeletstructuur worden meermaals multifunctioneel opgevat en ook hier getuigen de details van een constant zoeken naar optimalisering en efficiëntie;

Overwegende dat de architectenwoning van Fried Verschuren als monument artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De eigen woning van Fried Verschuren werd ontworpen als een totaalconcept, waarin zowel meubilair naar eigen ontwerp als kunstwerken geïntegreerd worden. Het beperkte kleurenpalet dat in de woning gebruikt wordt (groentinten, ecru, gebroken wit, lichte houtsoorten) ondersteunt dit gegeven. Bepaalde elementen van het vast meubilair, zoals de trap in de inkomhal, de spiltrap naar de bovenste verdieping en de badkamer werden opmerkelijk sculpturaal opgevat. Uitzonderlijk is daarenboven dat alles dat door de architect werd ontworpen ook door hemzelf werd uitgevoerd. Hierdoor werd een zeer hoge afwerkingsgraad gerealiseerd, die in feite aanknoopt bij oudere architectuurvormen. De zacht glanzende houtoppervlakken in combinatie met de lichtinval die op elk moment anders is, creëren een warme, koesterende atmosfeer. Visueel zijn er parallellen te trekken met bepaalde realisaties uit de Arts&Crafts, zoals de werken van de architecten Greene and Greene wier woningen en interieurs in exquisite, tot in het detail ontworpen houtbouw omschreven werden als '*poems of wood and light*' - een predicaat dat eveneens van toepassing is op de eigen woning van Fried Verschuren;

Overwegende dat de cultuurgooderen die zijn opgesomd in de bijlage bij het ministerieel besluit integrerend deel uitmaken van het monument en de architecturale en artistieke waarde van het monument versterken zoals gemotiveerd in de bijlage bij het besluit,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen voorlopig beschermd als monument:

de architectenwoning van Fried Verschuren in Gent met tuin, tuinmuur aan straatzijde en brievenbus/berging, Staf Bruggenstraat 80 in 9040 Gent (Sint-Amandsberg), bekend ten kadaster: Gent, 18de afdeling, Sint-Amandsberg, 1ste afdeling, sectie B, 315B4.

De cultuuroederen die mee worden beschermd, zijn opgenomen in bijlage.

De voorlopig beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de voorlopig beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° architecturale waarde;
- 2° artistieke waarde.

De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

Exterieur

De woning is opgetrokken in een combinatie van houtskelet (Oregon Pine Selected) met baksteenbouw voor de zijgevels. Het grondplan van het houtskelet is een raster bestaande uit vierkanten van 1,20 m op 1,20 m. In de hoogte is het raster 2,52 m. De woning is 10 rastereenheden breed en 7,5 rastereenheden diep.

Het raster van de buitengevels van het houtskelet is ingevuld met verschillende elementen. Zelf ontworpen samengestelde panelen worden afgewisseld met vaste vlakken in driedubbel glas die rechtstreeks in het houtskelet werden geplaatst en zelf ontworpen opklapbare balustrades ter hoogte van de balkons. Een aantal rastereenheden zijn ook ingevuld met zwart geschilderde houten platen. Een rastereenheid van de buitengevel van 1,20 m breed en 2,52 m hoog kan tot slot ook door combinaties van panelen en glas worden ingevuld of deels open worden gelaten.

Een laatste specifiek element, dat op enkele plaatsen in de voorgevel zichtbaar is, zijn kleine, zwart verniste, horizontaal gelamelleerde houten panelen – waarachter zich plooibare verluchtingsroosters naar eigen ontwerp bevinden.

Straatzijde

De woning is centraal ingeplant op een nagenoeg vierkant bouwperceel. De voorgevel loopt parallel aan de straat en is gericht op het noordwesten.

De voortuin wordt over bijna de gehele breedte begrensd door een lage tuinmuur, opgebouwd uit twee lagen betonsteen, afgeboord met een smalle, houten afdeklap. De voortuin is net als de rest van de tuin door de architect zelf aangeplant en bevat naast grasvlakken planten die typerend zijn voor de bouwperiode.

De begraasde oprit naar de garage aan de linkerkant, wordt vooraan rechts geflankeerd door een compact, laag, bijna kubusvormig volume, opgebouwd uit betonsteen en bekroond door een houten plantenbak. Het volume sluit aan op de tuinmuur. Het omvat de brievenbus en een kleine berging voor de vuilnisbakken afgesloten met een zwarte houten deur. Ook de bel is er op. Een smal pad van betonnen stapstenen leidt vervolgens naar de voordeur.

Het exterieur van de woning wordt aan de straatzijde gekenmerkt door een dynamische opbouw in de hoogte, gecombineerd met verspringingen van het gevelvlak in de diepte. Het zwart vernist houtskelet is duidelijk afleesbaar. Ondanks de vrij grote raampartijen maakt de woning aan de straatzijde een eerder gesloten indruk, door de bewuste keuze voor driedubbele beglazing. Het linkerdeel van de voorgevel is breder dan het rechterdeel – zes 'eenheden' van het gevelskelet ten opzichte van vier.

De hellende daken zijn bedekt met zwarte Lummerzheim-panels. Deze zijn aan de buitenzijde opgebouwd uit multiplex sandwichpanels, waartussen 6 cm polyurethaanschuim is geplaatst. Ze worden afgewerkt met een damp scherm en drie lagen 'Ruberoid' dakbedekking. Aan de binnenzijde worden deze panels nogmaals geïsoleerd met 5 cm steenwol-mat en afgewerkt met een witte meubelplaat van 2 cm dik. Ook de constructie van de goten is bijzonder, in die zin dat ze volledig zijn opgebouwd uit hout, zonder zink. De regenafvoeren zijn vervaardigd uit koper en zijn geplaatst in koperen afstandhouders naar eigen ontwerp.

Het rechterdeel van de woning is 1,26 m lager dan het linker en de volumes aan de straatzijde zijn ook 1,26 m lager dan deze aan de tuinzijde. De tussenliggende frontale en laterale gevelvlakken die zo bovenaan ontstaan, zijn hoofzakelijk van glas voorzien, wat voor een variabele lichtinval tot in de kern van de woning zorgt.

De gevelpanels op eerste verdiepingen van het linker en het rechter geveldeel zijn ofwel tot op 1/3 van de hoogte ingevuld met een zelf ontworpen samengesteld paneel en verder voorzien van glas (ter hoogte van de kinderslaapkamer in het linkerdeel en ter hoogte van de zitkamer in het rechterdeel), ofwel tot op 1/3 van de hoogte voorzien van een opklapbare balustrade voorzien van blauw canvas en verder open gelaten (ter hoogte van het balkon in het linkerdeel). Bijzonder is dat één van de houten panels die de achterwand van het balkon vormen, ook gedeeltelijk opklapbaar is en dienst kan doen als tafel.

Het linkerdeel van de voorgevel wordt op het gelijkvloers doorbroken door de garagepoort en de voordeur, beide uitgevoerd in vlakke, zwart geschilderde houten platen. Rechts van de voordeur is een glasvlak voorzien. Het rechter geveldeel wordt ter hoogte van het souterrain doorbroken door een lichtstrook.

Tot slot verspringen ook verschillende onderdelen van het gevelvlak in de diepte tegenover elkaar en reflecteren ze zo de binnenindeling. De eerste verdieping van het linkerdeel kraagt licht uit ten opzichte van het gelijkvloers. Ter hoogte van de voordeur springt het gevelvlak verder in, zodat een beschut portaal ontstaat. Boven dit portaal, op de eerste verdieping, is een balkon uitgewerkt.

De eerste verdieping van het rechterdeel van de voorgevel (waarachter zich de 'zitkamer' bevindt) kraagt uit boven het souterrain. Onder de oversteek is een rechthoekige vijver voorzien, evenals een glasstrook die een bijkomende slaapkamer in het souterrain (nu in gebruik als werkplaats) van licht voorziet.

Tuinzijde

De gevel aan de tuinzijde is meer gesloten opgevat dan die aan de straatzijde. Ook hier is er weer een verschil in hoogte tussen het lagere linkerdeel van vier rastereenheden breed en het hogere rechterdeel van zes rastereenheden. Het houtskelet is ook aan de tuinzijde duidelijk afleesbaar. Goten en regenafvoeren zijn hier op dezelfde manier uitgewerkt als bij de voorgevel.

De gevel van het smallere linkerdeel van de tuingevel is vlak uitgewerkt. Op het gelijkvloers is het houtskelet er ingevuld met panels die voor 1/3 (onderaan) uit het zelf ontworpen samengestelde paneel bestaan en voor 2/3 uit glas. Op de verdieping zijn hier volledige samengestelde panels geplaatst.

Het bredere rechterdeel van de tuingevel is levendiger opgevat. De bovenste halve bouwlaag is hier volledig met samengestelde panels ingevuld.

Op de eerste verdieping zijn de eerste drie rastereenheden links variabel ingevuld met gehele of gedeeltelijke samengestelde gevelpanelen en glasvlakken. Het derde stuk bestaat volledig uit glas en kan voor het tweede stuk (een volledig paneel) schuiven. Aldus ontstaat een experimenteel zonnepaneel, dat voor bijkomende warmte kan zorgen.

De drie rastereenheden rechts op de eerste verdieping zijn uitgewerkt als een balkon. De leuning wordt gevormd door opklapbare, rechthoekige panelen.

Op de benedenverdieping springt het gevelvlak van het rechterdeel van de tuingevel terug over de volledige breedte, waardoor een overdekt terras ontstaat, dat nog vergroot wordt door het balkon erboven. Het terras, voorzien van een houten plankenvloer, is ook toegankelijk via een deur in de zijgevel van het linker geveldeel. De zes geveldelen op het gelijkvloers achter het overdekte terras zijn hier variabel ingevuld met gehele of gedeeltelijke panelen en glasvlakken. De aanwezigheid van de keuken is duidelijk afleesbaar door een smal bandvenster dat doorloopt van de tweede tot de vierde rastereenheid. De vijfde is ingevuld met een massieve, zwart geschilderde houten deur.

Zijgevels

De zijgevels van de woning zijn opgebouwd uit rode baksteen. Ze zijn grotendeels blind en worden slechts doorbroken door enkele kleine, strategisch geplaatste vensters en andere openingen, voorzien van houten schrijnwerk. De rechter zijgevel wordt bovenaan, aan de kant van de straat eveneens doorbroken door een smalle lichtstrook. In de linker zijgevel is op het gelijkvloers een opening voorzien naar de tuin, momenteel ingevuld met een zwart geschilderd, vlak houten paneel.

Interieur

De woning is binnenin opgebouwd met een splitlevelstructuur. Het grondplan valt ongeveer in vier kwadranten in te delen, twee bredere links en twee smallere rechts. Het splitleveleffect ontstaat doordat het kwadrant rechts vooraan aan straatzijde van een souterrain is voorzien, waardoor deze hoek van de woning qua niveaus afwijkt van de rest. Bij de drie andere kwadranten is het vloerniveau per verdieping wel gelijk.

Inwendig kan de skeletstructuur ingevuld zijn met tussenwanden in baksteen, deuren (en lichte (schuif)wanden. Belangrijk om te noteren is dat in het interieur de ruwbouw ook meteen de afwerking is. Het kleurenpalet is in de hele woning beperkt gehouden: groentinten en vloeren in massief merbau of blank essen een tapijt in ongebleekte schapenwol.

In het huis zijn de belangrijkste ruimtes voor het gezinsleven, inclusief de badkamer, in open verbinding met elkaar dynamisch gerangschikt rond de centrale trappen. De meer afgesloten slaapkamers bevinden zich in de periferie van de woning.

De houten skeletstructuur maakt deze openheid mogelijk. Houten vloeren kunnen naar believen worden ingeschoven in het skelet, variabele kamerhoogtes en verschuivingen van het vloerniveau worden mogelijk. Bij het ontwerpen ging veel aandacht naar gewenste doorzichten en dialogen.

Inkomhal

De ingang bevindt zich vrij centraal in de voorgevel. De voordeur wordt aan de rechterzijde door een glasvlak geflankeerd. De rechthoekige inkomhal heeft aan de linkerzijde een gesloten wand, doorbroken door twee deuren toegang gevend tot het toilet en de garage. Rechtdoor en aan de rechterkant heeft de inkomhal respectievelijk doorzichten naar de keuken op hetzelfde vloerniveau en naar de zitkamer die 1,26 m hoger ligt.

Het eerste deel van de vloer van de inkomhal is volledig bedekt met een kokosmat. Ter hoogte van de trap naar de zitkamer gaat de vloer over in een houten plankenvloer. In het plafond van de inkomhal is de houtskeletstructuur duidelijk waarneembaar. Het plafond is opgebouwd uit witte meubelpanelen.

Het meest opvallende element in de inkomhal is de trap naar de zitkamer op de tussenverdieping aan de rechterkant. De trap is een rechte steektrap, die aan de rechterkant sculpturaal is opgevat om de diverse functies mogelijk te maken. De traptreden, opgebouwd

uit merbau zijn deels bedekt met een wit, wollen tapijt. De stootborden bestaan uit donkergroen geschilderde, houten panelen.

Kelder en slaapkamer souterrain

Aan de rechterkant van de inkomhal, tussen de trap naar de zitkamer en de keuken bevindt zich nog een tweede trap die leidt naar een overloop van waar er toegang is tot de kelder (te situeren onder de inkomhal en de garage) en een slaapkamer in het souterrain aan straatzijde, die momenteel nog niet is afgewerkt en als werkplaats dienst doet.

Een praktisch element in de kelder is de compacte vaste voorraadkast die zich vlak naast de deur bevindt, zodat de meest courante voorraad kan aangesproken worden zonder effectief tot in de kelder te moeten gaan.

De slaapkamer die nu dienst doet als werkplaats heeft een bandraam aan straatzijde. Doordat het vloerniveau van de zitkamer boven deze slaapkamer hoger is dan dit van de naastgelegen eetkamer aan tuinzijde, ontstaat een lichtopening in het skelet, die eveneens voor 1/3 met glas is ingevuld. De slaapkamer wordt verder verlicht door een klein venster in de zuidwestelijke zijgevel.

Keuken en wasplaats

De compacte keuken met aansluitende wasplaats bevindt zich in het verlengde van de inkomhal en strekt zich verder uit achter de garage. Aan de linkerzijde sluit op de keuken een wasplaats aan, deels afgescheiden door een muur in witgeschilderde baksteen van één rastereenheid breed. De keukenvloer is een essen parketvloer, ter hoogte van het aanrecht aangevuld met rechthoekige, ecru-getinte, keramische tegels. Deze vloerbedekking loopt ook door in de wasplaats, van waaruit er toegang is tot de tuin. Beide ruimtes hebben een plafond uit geverniste multiplexplaat, de balken van de skeletstructuur zijn duidelijk waarneembaar. Het vaste keukenmeubilair is door Fried Verschuren zelf ontworpen. Het balkvormige aanrecht van drie rastereenheden breed is tegen de tuingevel ingebracht. Het bestaat uit een houten werkblad dat aan de linkerkant op het houtskelet aansluit en aan de rechterkant op een brede, houten steun rust. De horizontale planken waaruit het werkblad is opgebouwd, lopen bijna naadloos door in de verticale planken van de steun. Onder het werkblad zijn greeploze keukenkastjes in gevernist merbau en keukentoestellen met donkergroene fronten ingebracht. Bijzonder aan het keukenontwerp is verder dat het gebruik van gewone scharnieren op de zijkant van kastdeuren vermeden wordt en ze vervangen worden door zelf ontworpen stiftscharnieren onderaan en bovenaan. Ook faience wordt gewaard; naast het keramische kookvuur uiterst links is een koperen spatwand voorzien.

De vierkante bovenkasten tussen de gevelkolommen in dit deel van de keuken hebben fronten in wit plaatmateriaal, gevat in randen in merbau.

Ook de tegenoverliggende wand is van een hangende keukenkast voorzien, met onderaan vier afgesloten kastjes met vierkante fronten opgebouwd uit wit plaatmateriaal met een rand in merbau en erboven twee dikke legplanken in glas, met glazen schuifdeuren, die naadloos aansluiten op het houtskelet aan de linkerkant en op het bakstenen muurvlak aan de rechterkant.

Eetkamer

De eetkamer met vierkant grondplan sluit langs de tuinzijde van de woning aan de rechterkant aan op de keuken. Langs de kant van de tuin is ze voorzien van ramen over bijna de volledige hoogte. De vensterbanken kunnen hier eveneens als zitbank dienst doen. Het houtskelet loopt in deze ruimte naar achter door en steekt uit voorbij de bakstenen zuidwestwand. De opening die zo ontstaat is aan de kant van deze wand ingevuld met glas – aan de tegenoverliggende wand is een deur ingebracht naar het overdekte terras. De eetkamer heeft een houten vloer en een plafond bestaande uit witte meubelpanelen, gevat in het houtskelet. De baksteen van de zuidwestwand is zichtbaar gelaten. Deze wand wordt verder op twee plaatsen door lichtopeningen doorbroken, waarvan één, vrij centraal in de muur, in de dikte van de spouwmuur (39 cm) is ingewerkt en achter de binnenmuur verder naar boven doorloopt.

Vanuit de eetkamer is er een vrij doorzicht naar de zitkamer aan straatzijde, waarvan het vloerniveau 1,26 m hoger ligt. Beide ruimtes zijn rechtstreeks met elkaar verbonden door

een open, rechte steektrap in merbau. De openingen in de skeletstructuur onder deze steektrap zijn om veiligheidsredenen ingevuld met glas.

De eenvoudige verlichtingsarmaturen in deze ruimte werden door Fried Verschuren zelf ontworpen en uitgevoerd in koper. De lampen worden deels afgeschermd door koperen kapjes, aan de kant van de zitkamer, zodat wie van daaruit naar de tuin kijkt niet gehinderd wordt door het licht. De verwarmingsconvectoren in deze ruimte zijn voorzien van houten omkastingen, met bovenaan een groen geverfde klapdeur, met een centrale, halfronde opening als greep.

Zitkamer

De zitkamer is een hoge ruimte met naar straatzijde schuin aflopend plafond. Ze bevindt zich rechts van de inkomhal, boven het souterrain. Dankzij de open skeletstructuur van de woning zijn er van in deze kamer doorzichten naar de badkamerruimte links op de eerste verdieping, naar de eetkamer en de tuin erachter en naar het bureau van de architect boven de eetkamer. De vloer van de zitkamer is voorzien van een gebroken wit wollen vast tapijt, met uitzondering van een kleine zone in kops hout van blanke es en metaalplaat rond de kachel. De plafondpanelen gevat in de skeletstructuur zijn witte meubelpanelen.

De meest opvallende wand in deze ruimte is de opengewerkte zuidoostwand, gericht naar de tuin. 1,26 m boven het vloerniveau van de zitkamer is hier in het houtskelet de vloer van het bureau ingeschoven. De eigenlijke bureauruimte wordt deels aan het zicht onttrokken door een halfhoge wand (de achterwand van de plannenkast). De ruimte tussen het bureau en de zitkamer wordt ingenomen door wat Fried Verschuren zelf als een 'altaar' omschrijft – een uitstalruimte voor eigen kunstwerken en andere voorwerpen met een bijzondere betekenis voor de bewoners.

Ook de uitwerking van de zuidwestwand in ongeschilderde baksteen, met de centrale, vrijstaande, hoekige gietijzeren kachel van het Zweedse merk Handöl is bijzonder door de aanwezigheid van het zogenoemde 'zonnewijzerraam' met spiegel in de linker bovenhoek en de smalle lichtstrook tussen het baksteenmetselwerk en het dak. Het baksteenmetselwerk van de muur achter de kachel is als het ware een stukje uit het muurvlak geschoven om links een tussenmuurtje te creëren. Het tussenmuurtje, dat met een metalen plaat is afgedekt, houdt de stralingswarmte van de kachel langer vast in de ruimte. Eveneens bijzonder is de opening in de muur rechts van de kachel, waarin de houtvoorraad kan worden gelegd. Ze is voorzien van een in de muur ingewerkt, verborgen raampje, dat ook in dit donkere hoekje voor de nodige lichtinval zorgt. Het houtskelet loopt ook langs deze wand verder naar voren door dan de bakstenen muur. De opening die zo ontstaat, is ingevuld met glas.

De wand aan straatzijde is hoofzakelijk in glas uitgewerkt. Onder de glaspartijen zijn groene verwarmingsconvectoren met vaste omkasting geplaatst, afgewisseld met kasten met groen geschilderde schuifdeuren – een ontwerp dat vergelijkbaar is met dit voor de convectoren in de eetkamer, maar met een doorlopende omkasting in hout, die eveneens als zitbank voor het raam dienst kan doen.

De noordoostwand van deze kamer is voor twee derde opengewerkt en geeft zo een visuele band met de badkamerruimte op de eerste verdieping. De zitkamer staat in verbinding met de overloop van het volgende woonniveau door een open, rechte steektrap uit merbau.

De koperen verlichtingsarmaturen, aangebracht op het houtskelet zijn een eigen ontwerp. De hoekige koperen kapjes zijn opgebouwd uit driehoeken met een spleet ertussen, waartussen het licht straalt.

Badkamerruimte

De badkamerruimte met toilet staat in open verbinding met de andere ruimtes voor familiaal samenzijn. Vanuit de badkuip zijn er doorzichten naar de zitkamer en de eetkamer.

Het toilet is wel met een spiegel afgescheiden en voorzien van een luchtafvoersysteem naar eigen ontwerp.

De badkamerruimte op onregelmatig grondplan is een totaalconcept ontworpen door Fried Verschuren dat bijzonder sculpturaal is opgevat en moeilijk tot in het detail te beschrijven is. Ze sluit aan op de voorgevel en wordt verder door spiegelwanden tot op ongeveer twee meter

hoogte van het noorden tot het zuidoosten gedeeltelijk afgescheiden van de rest van dit woonniveau. De badkamervloer van ongelijke hoogte bestaat uit hout, met enkele delen in gebroken wit vast tapijt. Het plafond van de ruimte bestaat uit witte meubelpanelen, gevat in het houtskelet.

Wit vast tapijt is eveneens aangebracht op de verplaatsbare wand rond het centraal geplaatste ligbad, dat geflankeerd wordt door een halfronde, houten module waar de kraan is op aangebracht. Het hangtoilet links van het bad wordt geflankeerd door een kastje met een spiegel en is opgehangen aan een houten constructie die eveneens als plantenbak dienst doet. Achter het bad is een hoekige spiegelwand met ingewerkte kast uitgewerkt, rechts van het bad een vergelijkbare wand rond de spoelbak. Als materialen voor de kasten en het werkblad wordt gevernist merbau afgewisseld met groen geschilderde houten panelen. Een opvallend element zijn de driehoekige, groen geschilderde houten plantenbakken die de badkamer visueel in de hoogte begrenzen. De bovenkant van de noordwestelijke badkamerwand is afgewerkt met een soort koperfolie.

Een opvallend verbindend element in de woning is de open houten spiltrap die de badkamer verbindt met de hoger gelegen ruimtes. Het is een ingenieuze constructie die volledig door Fried Verschuren werd ontworpen en uitgevoerd.

Bureau

Het bureau bevindt zich op hetzelfde woonniveau als de badkamerruimte, maar rechts achteraan aan tuinzijde. Het is een ruimte met rechthoekig grondplan, die een open visuele relatie heeft met de lager gelegen zitkamer. De vloer is bedekt met eenzelfde gebroken witte vast tapijt als in de zitkamer. Ook de plafondpanelen zijn identiek. Er is rechtstreekse lichtinval door een glaspartij in de hoek aan tuinzijde van de zuidwestwand en eveneens door de glaspartij onder het hoger oplopende dak.

De koperen verlichtingselementen zijn grotendeels door Fried Verschuren ontworpen en uitgevoerd.

Ouderslaapkamer met balkon

De ouderslaapkamer ligt in de oostelijke hoek van de woning op de eerste verdieping aan de tuinzijde en is door een muur in witgeschilderd metselwerk afgescheiden van de kinderkamer op het noorden aan de straatzijde. Ook de noordoostwand is uitgevoerd in baksteen, die ongeschilderd werd gelaten. De slaapkamer heeft een houten plankenvloer en het plafond is uitgewerkt in panelen onbeschilderde multiplex, gevat tussen het houtskelet. De oostgevel van de slaapkamer is voorzien van twee grote glasvlakken met een houten gevelpaneel als borstwering en daarnaast een glazen deur, die uitgaat op het balkon. De leuning van dit balkon is uitgevoerd in neerklapbare, zwarte panelen. Een schuin vlak tegen deze leuning is voorzien van reflecterende folie en zorgt voor een weerkaatsing van licht en zonnewarmte.¹ Bijzonder is dat de wand, die de ouderslaapkamer scheidt van de overloop, opgevat is als een schuifwand. Desgewenst kan de wand worden teruggeschoven, zodat een meer open verbinding met de overloop ontstaat.

Kinderkamers

De kinderkamer op het noorden aan straatzijde op de eerste verdieping heeft drie muren in baksteen, de noordoostelijke buitenmuur en de binnenmuren die haar scheiden van de badkamer en de ouderslaapkamer. Alleen deze laatste wand is wit geschilderd, bij de andere twee is de baksteen zichtbaar gelaten. De wand aan de kant van de voorgevel is voorzien van drie grote glasvlakken met een houten gevelpaneel als borstwering. Ook in de scheidingswand met de badkamer zijn bovenaan glasvlakken ingewerkt.

De vloer is bedekt met hetzelfde gebroken witte wollen tapijt als in de zitkamer, het plafond met de witte meubelpanelen die ook elders voorkomen.

De zolderruimte is eveneens ingericht als kinderkamer. De vloer is deels met grijs tapijt bedekt en deels met onbehandelde multiplex. Het plafond is voorzien van witgeschilderde

¹ Persoonlijk archief van Fried Verschuren. Informatiebundel over architectuur, lesgeven e.a.. Uit: 3, 10.

meubelpanelen die in het houtskelet werden geplaatst. Op de overloop op dit niveau is één van de openklapbare verluchtingspanelen naar eigen ontwerp van Fried Verschuren zichtbaar.

Details

Bij de uitvoering van de woning is over de uitwerking van tal van details goed nagedacht. Zo zijn de lichtschakelaars ook volgens een eigen ontwerp van Fried Verschuren uitgewerkt in koper en onderdelen met de kenmerkende donkergroene kleur. Niet alle lichtschakelaars konden al naar dit model worden vervaardigd.

Ook de uiteinden van de trapleuningen zijn vaak op een bijzondere manier uitgewerkt, bijvoorbeeld door ze van een inkeping te voorzien, zodat ook een slechtiende gewaarschuwd wordt dat het einde van de trap nadert.

Elektriciteitsleidingen zijn ingeslepen in het houtskelet, waarna de openingen zorgvuldig zijn opgevuld en het bijna niet meer waarneembaar is waar de leidingen zijn ingeslepen.

Art. 3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. De voorliggende beheersdoelstellingen zijn ontstaan op basis van onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Dit sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verfijnd, genuanceerd of geïnterpreteerd kunnen worden;
- 2° elke beheersdaad moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen en vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij het impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden. Bewaren gaat voor op vernieuwen, behoudens waar het bestaande door Fried Verschuren voorzien was om te worden vervangen of waar nog elementen naar zijn ontwerp moeten worden toegevoegd. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen in combinatie met kwaliteitszorg voor nieuwe ingrepen;
- 3° de bescherming beoogt het behoud van de architectenwoning van Fried Verschuren, met inbegrip van de tuin, de tuinmuur aan straatzijde en de brievenbus/berging. Vermits het hier gaat om een totaalontwerp, dat met veel aandacht tot in het detail ontworpen is en waar een bijzonder belang gehecht wordt aan de gekozen materialen en kleurstellingen, de uiterst zorgvuldige afwerking en de aangewende, vernieuwende technieken in exterieur en interieur, staat het behoud hiervan centraal. Bijzondere aandacht dient te gaan naar het behoud van de houtskeletconstructie, ingevuld met (soms multifunctionele) gevelpanelen naar ontwerp van en zelf gemaakt door Fried Verschuren;
- 4° het interieur heeft een sterk open karakter. Keuken, eetkamer, woonkamer, badkamer en bureau vormen één doorlopende ruimte die verschillende niveaus overspant, met de trappen als verbindende factor, waardoor een boeiende ruimtelijke interactie en ervaring ('wandeling') ontstaat. Het open karakter van dit centrale deel is kenmerkend voor de woning en dient behouden te blijven. Uitbreiding van de ouderslaapkamer met een deel van de overloop, als mogelijkheid door de architect voorzien, is evenwel mogelijk, uiteraard rekening houdend met de erfgoedwaarde;
- 5° zowel vast meubilair als losse meubelstukken zijn ontworpen en uitgevoerd door Fried Verschuren. Het is wenselijk dat de als cultuurgoed in de bescherming opgenomen meubels een plaats behouden in het gebouw waardoor ze de erfgoedwaarden blijven ondersteunen;
- 6° de woning is gedacht als een steeds evoluerend gegeven, zich aanpassend aan de noden van de bewoners. Conform de filosofie van de ontwerper zijn toekomstige veranderingen mogelijk, op voorwaarde dat ze een meerwaarde creëren voor het architecturale concept. Voor een aantal mogelijke wijzigingen (zoals bestaande, massieve buitendeuren vervangen door glazen deuren en een eigen systeem van zonnepanelen) zijn reeds de nodige materialen voorhanden in de woning of bestaan er plannen van Fried Verschuren zelf. Zo bestaan er plannen om de garage om te vormen

tot extra woonruimte en een carport te maken links naast de woning. Vermits deze ingrepen in het verlengde liggen van het architecturale concept van de woning zijn deze uitvoerbaar, uiteraard rekening houdend met de erfgoedwaarde.

Art. 4. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

Art. 5. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° de aanmerkelijke reliëfwijziging van de bodem;
- 2° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 3° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 5° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van samengestelde buitenpanelen naar ontwerp van de architect, buitenschrijnwerken, deuren, ramen, luiken, poorten, verluchtingselementen inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden, met uitzondering van verkiezingspubliciteit en met uitzondering van publiciteitsinrichtingen, waarbij wordt bekendgemaakt dat het goed te koop of te huur is, op voorwaarde dat de totale maximale oppervlakte niet meer bedraagt dan 4 m²;
- 6° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het aanleggen, structureel en fundamenteel wijzigen of verwijderen van wegen en paden;
 - d) het aanleggen of wijzigen van verharding;
 - e) het aanleggen van sport- en spelinfrastructuur of parkeerplaatsen;
 - f) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van de tuin;
- 7° het uitvoeren van volgende werken aan of in het interieur:
 - a) het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
 - b) het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
 - c) het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
 - d) het uitvoeren van werken die het uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen;
 - e) het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, trappen, trapleuningen binnenschrijnwerk, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambrisering, beslag, hang- en sluitwerk en van de vaste interieurelementen, met

- inbegrip van de lichtschakelaars en verlichtingsarmaturen ontworpen en vervaardigd door Fried Verschuren;
- f) het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontleisteren van bepleisterde elementen;
 - g) het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
 - h) het plaatsen, verwijderen of wijzigen van technische voorzieningen zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties, met uitzondering van die installaties waarvoor geen destructieve ingrepen moeten gebeuren en/of die geen storende impact hebben op de erfgoedelementen en -kenmerken. De technische installaties ontworpen en uitgevoerd door Fried Verschuren behoren tot de erfgoedkenmerken en - elementen;
 - i) het uitvoeren van werken aan of verwijderen van de cultuurgooederen die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel, 12 NOV. 2018

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS